

SRPSKO DRUŠTVO ZA ZAŠTITU VODA

49. konferencija o aktuelnim temama korišćenja i zaštite voda

VODA 2020

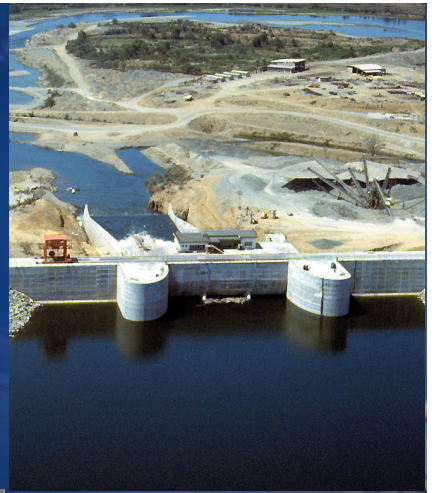
The 49th Annual Conference of the Serbian Water Pollution Control Society

WATER 2020

Conference Proceedings

Trebinje, 19. – 20. novembar 2020.

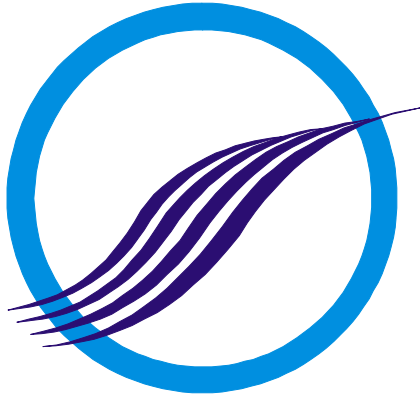

ENERGOPROJEKT
NISKOGRADNJA a.d.

Bulevar Mihaila Pupina 12,
11070 Beograd, Srbija
Tel: +381 11 214 64 24
Faks: +381 11 311 24 93

www.energoprojekt-ng.rs
www.energoprojekt.rs

www.sdzv.org.rs

SRPSKO DRUŠTVO ZA ZAŠTITU VODA

SERBIAN WATER POLLUTION CONTROL SOCIETY

II

IZDAVAČ (PUBLISHER):

Srpsko društvo za zaštitu voda, Kneza Miloša 9/1, Beograd, Srbija,
Tel/Faks: (011) 32 31 630

PROGRAMSKI ODBOR (PROGRAMME COMMITTEE):

Prof. dr Branislav ĐORĐEVIĆ, dipl.inž.građ., Beograd
Prof. dr Božo DALMACIJA, dipl.hem., Novi Sad
Prof. dr Milan DIMKIĆ, dipl.inž.građ., Beograd
Dr. Bela CSÁNYI, dipl.biol., Budimšešta-Mađarska
Prof. dr Peter KALINKOV, dipl.inž.građ., Sofija-Bugarska
Prof. dr Valentina SLAVEVSKA STAMENKOVIĆ, dipl.biol., Skoplje-R.Makedonija
Prof. Dr. Goran SEKULIĆ, dipl.inž.građ, Podgorica-Crna Gora
Prof. dr Violeta CIBULIĆ, dipl.hem., Beograd
Prof. dr Slavka STANKOVIĆ, dipl.inž.tehnol., Beograd
Prof. dr Zorana NAUNOVIĆ, dipl.inž.tehnol., Beograd
Dr Aleksandar JOKSIMOVIĆ, dipl.biol., Kotor-Crna Gora
Dr Momir PAUNOVIĆ, dipl.biol., Beograd
Dr Božica VASILJEVIĆ, dipl.biol., Beograd

UREDNIK (EDITOR): Dr Aleksandar ĐUKIĆ, dipl.inž.građ.

Svi radovi u ovom zborniku radova su recenzirani. Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno i stavove izdavača, urednika ili programskog odbora.

TIRAŽ (CIRCULATION): 200 primeraka

ŠTAMPA: "Akademska izdanja", Zemun, 2020

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
502.51(082)
556.11(082)
628.3(082)
628.1(082)

ГОДИШЊА конференција о актуелним проблемима коришћења и заштите вода (49 ; 2020 ; Требиње)
Voda 2020 : zbornik radova 49. godišnje konferencije o aktuelnim problemima korišćenja i zaštite voda =
Water 2020 : conference proceedings 49th Annual Conference of the Serbian Water Pollution Control
Society, Trebinje, 19-20. novembar 2020. / [organizatori] Srpsko društvo za zaštitu voda [u saradnji sa
"Hidroelektrane na Trebišnjici" a.d., Trebinje i Mješoviti Holding "Elektroprivreda Republike Srpske",
Matično preduzeće a.d. Trebinje] ; [urednik, editor Aleksandar Đukić]. - Beograd : Srpsko društvo za zaštitu
voda, 2020 (Zemun : Akademska izdanja). - XII, [512] str. : ilustr. ; 24 cm

Radovi na srp. i engl. jeziku. - Tekst ćir. i lat. - Tiraž 200. - Str. XII: Predgovor / Aleksandar Đukić. -
Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-916753-7-0

a) Воде -- Зборници б) Отпадне воде -- Зборници в) Снабдевање водом -- Зборници
COBISS.SR-ID 25307657

PRIKAZ PARAMETARA KVALITETA VODE U TRI AKUMULACIJE U SRBIJI

Dušan Nikolić*, Stefan Skorić*, Branislav Mićković*,
Gorčin Cvijanović*, Aleksandar Hegediš*, Vesna Đikanović**

* *Univerzitet u Beogradu – Institut za multidisciplinarna istraživanja, Kneza Višeslava 1a, 11030 Beograd, Srbija*

** *Univerzitet u Beogradu – Odeljenje za hidroekologiju i zaštitu voda, Institut za biološka istraživanja „Siniša Stanković” – Institut od nacionalnog značaja za Republiku Srbiju, Bulevar despota Stefana 142, 11060 Beograd, Srbija, email: djiki@ibiss.bg.ac.rs*

REZIME

Istraživanja su vršena tokom leta 2017. godine na tri akumulacije u Srbiji: Garaši, Perućac i Medjuvršje. Merenja temperature, koncentracije rastvorenog kiseonika, pH, totalno rastvorenih čestica, konduktiviteta i koncentracije hlorofila-a vršena su multiparametarskom sondom (YSI 6600 V2) od površine do 5 m dubine, sa intervalom od 1 m. Dobijeni rezultati pokazali su da se akumulacija Garaši izdvojila kao akumulacija sa najvišim sadržajem rastvorenog kiseonika i najvišom koncentracijom hlorofila a., i vodom koja je alkalna (pH>8).

KLJUČNE REČI: multiparametarska sonda, veštačka jezera, dubinska distribucija, parametri kvaliteta vode.

DATA OF WATER QUALITY PARAMETERS IN THREE RESERVOIRS IN SERBIA

ABSTRACT

This study was conducted during the summer of 2017 in three reservoirs in Serbia: Garaši, Perućac, and Medjuvršje. Measurements of temperature, dissolved oxygen concentration, pH, suspended particles, conductivity and concentration of chlorophyll-a were performed with a multiparameter water quality probe (YSI 6600 V2) from water surface to 5 m depth, with an interval of 1 m. The obtained results showed that Garaši reservoir stood out as the reservoir with the highest dissolved oxygen concentration and the highest concentration of chlorophyll a., and with alkaline water (pH > 8).

KEY WORDS: multiparameter water quality probe, reservoirs, depth distribution, water quality parameters.

UVOD

Kako bi se zadovoljile rastuće potrebe naselja, industrije i poljoprivrede za vodom, pitanje kvantiteta i kvaliteta površinskih vodotokova sve više je aktuelno. Jedno od rešenja jeste izgradnja veštačkih jezera (Dević i sar., 2014). Sa druge strane, brojni su faktori koji utiču na kvalitet površinskih voda – atmosferske padavine, geološka podloga, razlaganje organske materije, kao i antropogene aktivnosti. Poslednji pokazuje veliku tendenciju da ubrza prirodne procese koji utiču na kvalitet vode (Dević i sar., 2014).

Akumulacija Garaši formirana je 1976. godine na mestu gde se sastaju potoci Mala Bukulja i Velika Bukulja igradnjom betonske brane. Prema svojim morfološkim karakteristikama (površina 0,65 km², maksimalna dubina 20 m) najmanja je od tri ispitivane akumulacije u ovom istraživanju. Izložena je niskom antropogenom pritisku (poljoprivredne otpadne vode) i služi kao vodozahvat za vodosnabdevanje grada Arandelovca (Nikolić i sar., 2020).

Akumulacija Perućac nastala je 1967. godine pregrađivanjem reke Drine gravitacionom, betonskom branom dužine 461 m i visine 90 m. Prema svojim morfološkim karakteristikama (površina 12,4 km², zapremina 0,34 km³, dužina 54 km, širina 1,1 km, maksimalna dubina 80 m) spada među najveće akumulacije u Srbiji. Napravljena je za potrebe HE "Bajina Bašta" i izložena je niskom antropogenom pritisku (plutajući nanos) (Nikolić i sar., 2020).

Akumulacija Međuvršje formirana je 1953. godine pregrađivanjem reke Zapadne Morave gravitacionom, betonskom branom dužine 190 m i visine 32 m. Prema svojim morfološkim karakteristikama (površina 1,5 km², zapremina 4.500.000 m³, dužina 11 km, širina 272 m, maksimalna dubina 12 m) najveća je akumulacija na Zapadnoj Moravi. Napravljena je za potrebe HE "Međuvršje" i izložena je visokom antropogenom pritisku i eutrofikaciji (otpadne vode industrije i naselja). To je dovelo da smanjenja dubine jezera skoro dva puta, a zapremine čak četiri puta (Nikolić i sar., 2020).

Cilj ovog istraživanja je poređenje dubinskih distribucija odabranih parametara kvaliteta vode u tri pomenute akumulacije koje su različitih karakteristika, stepena trofičnosti i koriste se u različite svrhe.

MATERIJAL I METODE

Terenska istraživanja vršena su tokom leta 2017. godine na tri veštačka jezera u Srbiji: Garaši (44.286971 N, 20.472976 E), Perućac (43.963803 N, 19.405940 E) i Međuvršje (43.912481 N, 20.209294 E). Merenja temperature vode (°C), koncentracije rastvorenog kiseonika (mg/L), pH, totalno rastvorenih čestica (g/L), konduktiviteta (μS/cm) i koncentracije hlorofila-a (μg/L) vršena su multiparametarskom sondom (YSI 6600 V2) od površine do 5 m dubine, sa intervalom od 1 m. Sva merenja obavljena su u prepodnevnim časovima, oko 11h.

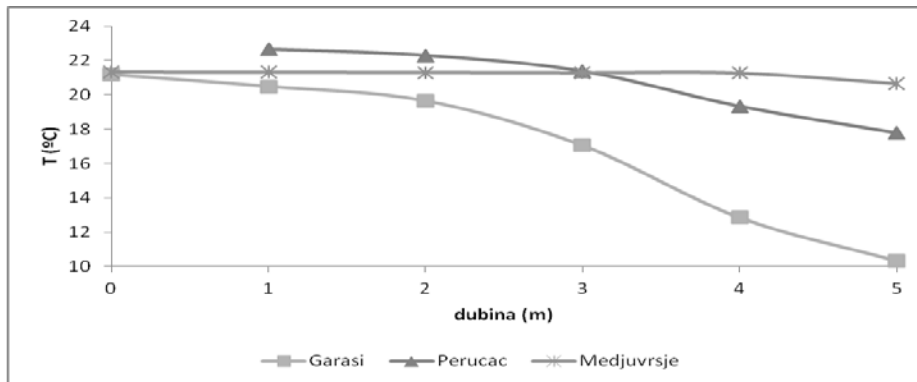
REZULTATI I DISKUSIJA

Na slikama od 1. do 6. dat je prikaz dubinske distribucije praćenih pokazatelja kvaliteta vode akumulacija Garaši, Perućac i Međuvršje.

Zabeležena je termička stratifikacija koja se odlikovala smanjenjem temperature idući od vodene površine ka dubini od 5 m (Sl. 1). Temperatura vode indirektno kontroliše stepen

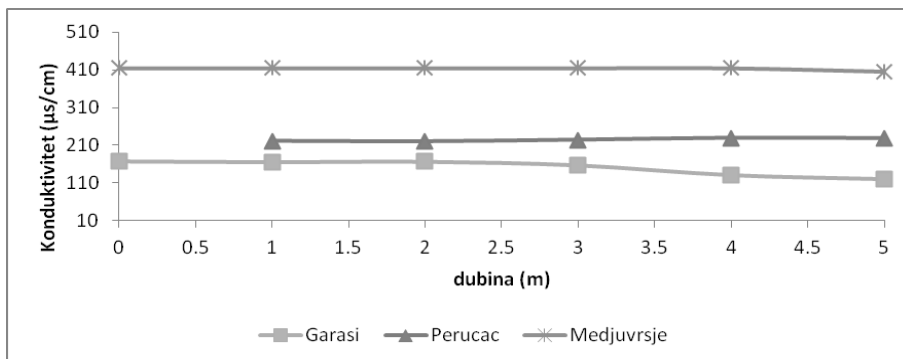
fotosinteze od strane algi i respiraciju akvatičnih organizama, dovodeći do promene u koncentraciji ugljen-dioksida putem metaboličkih aktivnosti (Zang i sar., 2011).

Slika 1. Promena temperature vode ispitivanih jezera po dubini.

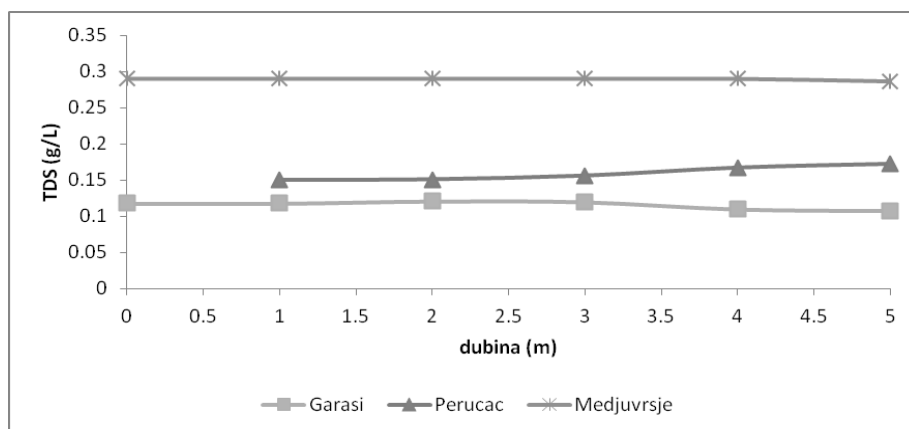
Figure 1. Changes of water temperature in reservoirs.

Stratifikaciju konduktiviteta (Sl. 2) pratila je stratifikacija koncentracija totalno rastvorenih čestica u vodi (Sl. 3). Najveći konduktivitet, kao i koncentracija totalno rastvorenih čestica u vodi zabeležena je u akumulaciji Međuvršje, a najmanja u akumulaciji Garaši (Sl. 2 i Sl. 3). Konduktivitet predstavlja značajan indikator tvrdoće vode i alkaliniteta, a odnosi se na koncentraciju jonizovanih rastvorenih materija u vodi (Mićković i sar., 2018).

Slika 2. Promena vrednosti konduktiviteta vode ispitivanih jezera po dubini.

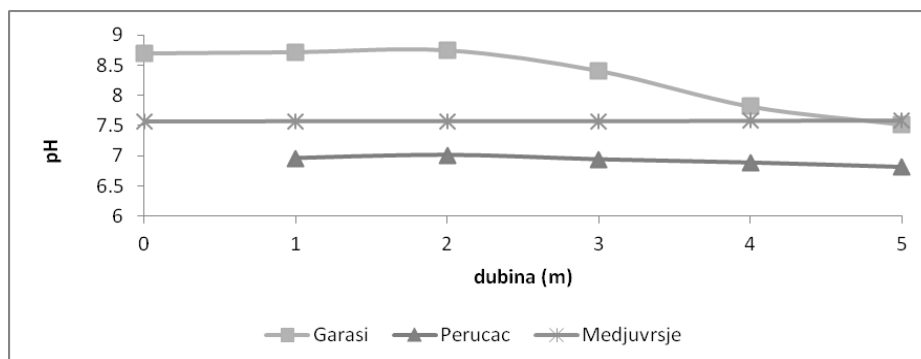
Figure 2. Changes of conductivity values in reservoirs.

Slika 3. Promena vrednosti koncentracije totalno rastvorenih čestica u vodi ispitivanih jezera po dubini.

Figure 3. Changes of TDS values in reservoirs.

Vrednosti pH ukazali su da je voda akumulacije Garaši alkalna ($\text{pH} > 8$), a Perućca i Međuvršja blizu neutralne vrednosti ($\text{pH} = 7$) (Sl. 4), a stratifikacija pH pratila je stratifikaciju temperature. Koncentracija vodonikovih jona (pH) ključni je indikator hemije vode (Howland i sar., 2000) i u uskoj je vezi sa režimom rastvorenih gasova (Mićković i sar., 2018). U eutrofnim vodama pH može da dostigne vrednost 9 ili 10. Visok pH može da inhibira fotosintezu algi (Zang i sar., 2011).

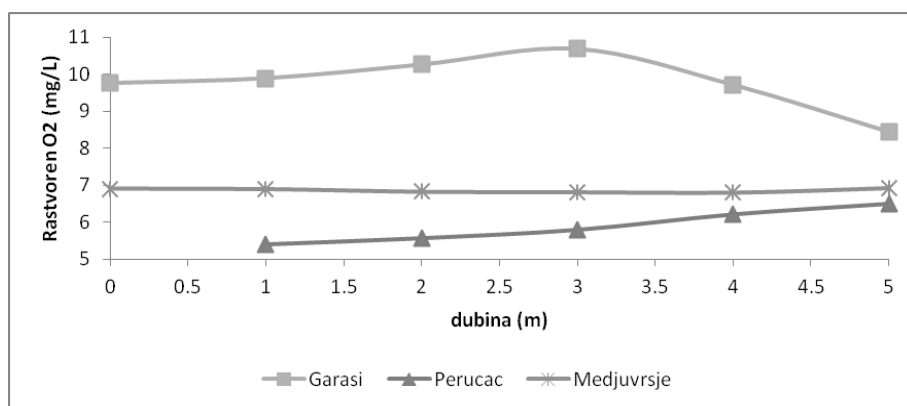
Slika 4. Promena pH vrednosti vode ispitivanih jezera po dubini.

Figure 4. Changes of pH values in reservoirs.

Garaši su se izdvojili kao akumulacija sa najvišom, a Perućac sa najmanjom koncentracijom rastvorenog kiseonika (Sl. 5). Sadržaj rastvorenog kiseonika je imao prilično ujednačenu dubinsku distribuciju u akumulacijama Garaši i Međuvršje, a u akumulaciji Perućac bio je najmanji u površinskim slojevima, i sa dubinom rastao. Koncentracija rastvorenog kiseonika limitirajući je faktor za metabolizam akvatičnih ekosistema i indikator je njihovog stanja i zagađenja. Kod eutrofnih voda, koncentracija rastvorenog kiseonika pokazuje diurnalne

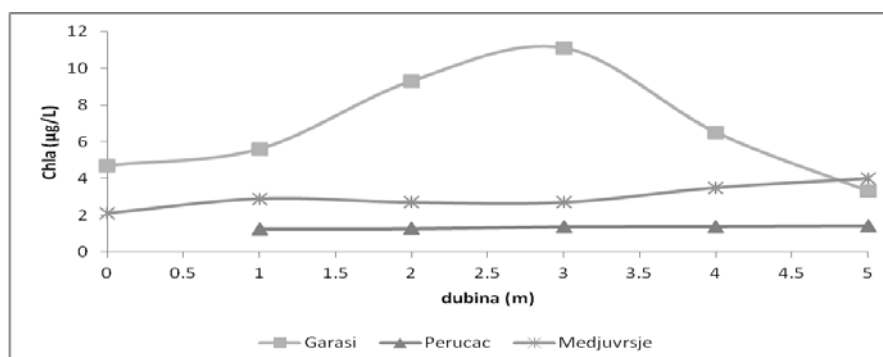

varijacije usled fotosinteze algi i respiracije u akvatičnim ekosistemima. Fotosinteza od strane algi, procesi respiracije u akvatičnim ekosistemima, temperatura vode i razlaganje organske materije uz potrošnju kiseonika utiču na promene pH i koncentraciju rastvorenog kiseonika (Zang i sar., 2011).

Slika 5. Promena vrednosti sadržaja rastvorenog kiseonika u vodi ispitivanih jezera po dubini.
Figure 5. Changes of DO values in reservoirs.

Akumulacija Garaši imala je najviše, a Perucac najniže koncentracije hlorofila-a (Sl. 6). Stratifikaciju koncentracije hlorofila-a (Sl. 6) prati stratifikacija koncentracije rastvorenog kiseonika. Hlorofil-a je važan indikator prisustva algi i često se smatra ključnim faktorom za procenu eutrofikacije, gde je koncentracija hlorofila-a obično veća od 10 $\mu\text{g/L}$ kod eutrofnih ne-poljoprivrednih voda (Zang i sar., 2011). Koncentracija hlorofila-a predstavlja najznačajniji parametar pri utvrđivanju indeksa trofičkog statusa jezera (Carlson, 1977). Takođe, dobar je indikator zagađenja vode nutrijentima (Mićković i sar., 2018). Dodatno, na rast algi, kao primarnih producenata u akvatičnim ekosistemima, utiču, između ostalih, i temperatura vode, pH i koncentracija rastvorenog kiseonika (Zang i sar., 2011).

Slika 6. Promena koncentracije hlorofila-a u vodi ispitivanih jezera po dubini.
Figure 6. Changes of Chl-a concentrations in reservoirs.

ZAKLJUČAK

Rezultati dobijeni istraživanjem dubinske distribucije odabranih parametara kvaliteta vode u tri akumulacije pokazali su da se akumulacija Garaši izdvojila kao akumulacija sa najvišim sadržajem rastvorenog kiseonika i najvišom koncentracijom hlorofila a., i vodom koja je alkalna (pH>8). Dobijeni rezultati mogu imati izvestan značaj za potrebe monitoringa, kao i za potrebe višenamenskog racionalnog i održivog korišćenja akumulacija.

Zahvalnica

Istraživanje je podržano od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, br. ugovora 451-03-68/2020-14/200053, 451-03-68/2020-14/200007.

LITERATURA

- Dević G, Đorđević D, Sakan S, Freshwater environmental quality parameters of man-made lakes of Serbia, *Environmental Monitoring and Assessment*, 186(8) (2014) 5221-5234.
- Zang C, Huang S, Wu M, Du S, Scholz M, Gao F, Lin C, Guo Y, Dong Y, Comparison of relationships between pH, dissolved oxygen and chlorophyll a for aquaculture and non-aquaculture waters. *Water, Air, & Soil Pollution* 219(1-4) (2011) 157-174.
- Carlson R E, A trophic state index for lakes, *Limnology and Oceanography* 22(2) (1977) 361-369.
- Mićković B, Nikčević M, Skorić S, Nikolić D, Djikanović V, Stratifikacija pokazatelja kvaliteta vode akumulacije "Uvac" (sezona sredina leta – rana jesen 2017). 47. konferencija o aktuelnim problemima korišćenja i zaštite voda "Voda 2018", Sokobanja, Srbija 12.-14. June, 2018. *Zbornik radova* (2018) 75-81.
- Nikolić D, Skorić S, Rašković B, Lenhardt M, Krpo-Ćetković J, Impact of reservoir properties on elemental accumulation and histopathology of European perch (*Perca fluviatilis*), *Chemosphere* 244 (2020) 125503.
- Howland RJM, Tappin AD, Uncles R J, Plummer DH, Bloomer NJ, Distributions and seasonal variability of pH and alkalinity in the Tweed Estuary, UK. *Science of the Total Environment* 251/252(1), (2000) 125–138.